

EL - MUHYÎ

El-Muhyî, Allah zül-celâl'in esma-i ilâhîsinden can bağıslayan, sağlık veren manasında bir ism-i şerifleridir. Şüphesiz ki Yüce Allah cansız maddelere can verir. Diğer ism-i şerifleri gibi bu ism-i şerifleri ile de kâinatta pek çok maddeye can bağıslamış, devamlı bağıslamaktadır da.

Meselâ insan denilen varlık ki, Hz. Âdem (s.a) ile başlayan insanlık tarihinde insana nasıl can verdiğini Kur'an-ı Kerîm'de bildirmiştir.

"Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol!" dedi ve oluverdi." ¹

Görülen o ki, her canlıya Allah El-Muhyî ismiyle tecelli etmiş ve etmektedir. El-Muhyî ism-i şerifinin tecellisiyle can bahşedilmiş olup yine canlıların canlarının devamı da bu ism-i şerifin tecellisi ile olur. El-Muhyî isminin tecellisinin olmadığı yerde hayat yoktur. Bu durum her canlı varlık için geçerlidir. İnsanlar, hayvanlar, nebatat, cin taifesi, şeytanlar, melekler, küçücük bir mikrop, toprağın içindeki mineraller vs. her şey bu ism-i şerifin tecellisi ile can sahibi kılınmıştır ve yine bu ismin tecellisi müddeti hayatları devam eder, ne zaman ki bu ismin zuhuratı o canlıdan kesilir, o canlının hayatı o an sona erer ve cansız bir varlık olmuş olur.

Pek çok hikmetle can bağıslayan Mevlâ, yine pek çok hikmetle o canları geri alacaktır. Takdir ettiği süre dolunca, can verdiğinin hayatı sona eriyor ki, bu durum her canlının müşterek kaderidir. Nebatat, hayvanat, insan ve diğer her canlı mahlûkat aynı hükme tabidirler. Mukadder olan an gelince El-Muhyî ism-i ilâhîsinin yerini El-Mümît ism-i ilâhîsi alacak ve böylece ölüm zuhur edecektir. Zahiri yönü bu şekilde olan bu mevzuun bir de ahirete bakan manevî yönü var ki, biz insanlar için asıl mühim olanı da odur diyebiliriz. Kur'an-ı Kerîm'de Allahü Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım" ²

Canlı cansız her şey, insanların istifadesine sunulmuş ve bir imtihan vesilesi kılınmıştır. Diğer bütün canlılar cebrî bir kanuna tabi tutulmuş olup vazifelerini bilfiil yerine getiriyorlar ve takdir edilen zamanda canlarını teslim edip yok oluyorlar. Cin taifesi müstesna sorumlulukları yok. Biz insanlara gelince, pek çok sorumluluklara tabi kılınmışız.

Bu bahsettiğimiz 'can', ruhla alakalı olup aslında ölümsüzdür. Allahü Zülcelâl'in El-Bâkî isminin tecellisini taşımaktadır. Ölüm hadisesinde canın bedenden çıkması, canın sonu, ölümü olmayıp beden ülkesini, cismi terk etmesidir. Ruhla cismi birleştiren Yüce Allah takdir ettiği an gelince cisimle ruhu ayırıyor. Denilebilir ki, canla ruh birbiriyle bir bütün keyfiyet arz ediyor.

Can lugatte "yaşayış; diride olan kudret, kuvvet; ruhu hayvani ve hayatın asıl menbaı olan kuvvet, merkezi ise kalb olup diride olan cism-i latif" olarak tarif edilmiştir. Hayvanat ve nebatta da can vardır ve bu ruhu hayvanidir, cisme aittir ve bekası olmayıp cisimle beraber yok olmaya mahkûmdur.

"Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz." ³

Nebatat ve hayvanatta canın rolü cisimle ilgili olup takdir edilen zaman dilimi içinde hayatını sürdürüp yine takdir edilen an gelince cisimle beraber yok olma keyfiyeti zuhur eder, Allahu âlem.

İnsanlarda ise durum daha farklı olup bu lâtif varlık hem cisimde hem de ruhu sultanî adı verilen ruhta rol alır. Hem cismin hem de ruhun diriliğini sağlar hem de çeşitli sebepler vasıtasıyla maddeye de manaya da enerji olarak beden ülkesinde rol alır.

Herhangi bir durumda maddi planda veya manevi planda güçlü, canlı gibi ifadeler kullanılır, bunun tersine de kuvvetsiz, cansız denilir ki bu yönü ile de canın yeri çok önemli olup batındaki bu can kuvvetli veya kuvvetsiz olarak zahirde kendini gösterir. Evet, can cisimden ayrılınca ölüm denen hadise zuhur etmiş olur, başka yönüyle de can cisimden ayrılmadığı halde sebeplere binaen zayıf düşebilir. Mesela herhangi bir bitki gereken bakımı görmezse, iyi hâsılat vermez veya çok cansız olur. Bu durumda cansız,

¹ Al-i İmran:59

² Zariyat:56

³ Ankebut:57

kuvvetsiz gibi ifadelerle maksad beyan olunur. Benzeri durum hayvanlarda da aynıdır, gereken gıdaları verilmezse, onlar da takatsiz kalırlar. İnsanlarda da yine durum benzer olup canlılığı pek çok sebeplere bağlıdır. Demek ki "can" denilen bu latif varlık çeşitli sebepler kuvvetlenebiliyor veya zayıflayabiliyor. Bu durumda cisim de canın ayrı bir rolünü oynuyor.

Manada da böyledir. Can denen latif varlığın manevi hayatımızdaki rolü itibariyle biz insanlar diğer varlıklardan ayrılıyor. Yüce Allah bizim hakkımızda ruhundan üflediğini beyan ederek bizim müstesna bir yerimiz olduğunu öğretiyor bize. Bu nefha ruh-u sultani olup ulviyetten gelmiş, ten kafesine konuk olmuştur. Bunu, bu konuya ışık tutan, ruhun ve canın mahiyetini en güzel şekilde anlatan Muhterem Üstadımız Osman Nuri Topbaş Efendi'nin gönül bahçesinden dinleyelim:

"Mükerrerem ve mükemmel yaratılan insan, diğer mahlûkattan farklı olarak iki ruhtan ibarettir. Biri, bütün mahlûkatta mevcûd olan "can"dır ki, cesedle beraber son bulur. Diğeri ise: "Ona ruhumdan üfürdüğüm..."âyet-i kerîmesinde beyân buyrulduğu vechile Cenâb-ı Hak'dan gönderilen keyfiyetli rûhtur ki, cesede, ana karnındaki gelişmesinin belli bir safhasında dâhil edilir. Bu rûhun bir adı da "rûh-i sultânî"dir. Cesedin aslı ise topraktır. Her şeyin aslına rucû etme temâyülü fitrî olduğundan beden, topraktan hâsıl olan nîmetlere mütemâyildir. Bu temâyül, nihâyet onun toprağa kaybolmasıyla sükûnet bulur. Ruh ise ilâhî nefhadan vücuda geldiğinden onun meyli de ulvîlikleredir."

Görünen o ki, can hem bedene hem de ruha güç kaynağı olup her ikisinin de yaşamına, kuvvetine sebep teşkil eder. Hâl böyle olunca, bu can gücü nereden alır diye bir soru akla gelebilir. Her şeyi sebeplere bağlayan Yüce Mevlâ, her sebepte de binler hikmet derc eden Allah, bedene bakan yönünün canlılığına pek çok sebepler halk etmiştir ki bunların başında hava, su, güneş, çeşitli gıdalar gelir. Bunlar canın kuvvetli olmasını veya takdir edilen zamana kadar hayatta kalmasını sağlarlar biiznillah. Bu yönüyle can, Üstad'ın dediği gibi diğer mahlûkatta olduğu gibi tenle birlikte yok olur gider. Ruha ait yönüyle ise -o yönde de zayıf veya kuvvetli olması söz konusudur-, yine Üstad'ın buyurduğu gibi ruh ilahi nefhada vücuda geldiğinden onun meyli ulvîlikleredir. Evet, ruhun da kendine has değerli gıdaları vardır, bu gıdalarla beslenen ruha ait can kuvvetlidir. Bu durum, imanı zayıf, maneviyatı zayıf veya imanı, maneviyatı kuvvetli şeklinde ifade edilir. Bu kuvvetin menbaı Kur'an-ı Kerîm ve sünnet-i Resulullah'tır. Evet, iman-ı billâh, marifetullah, muhabbetullah güç kaynaklarıdır. Kişinin imanının güçlenmesi için ilm-i ilahiye, marifetullahı ihtiyacı elzemdir. Bilmekle kalmayıp bildiğiyle amel olması ve amellerinde ihlâslı olması şarttır ki maneviyatı güçlensin. İbadet-ü taatle, kulluk şuuruyla istikamet üzere olmaya cehdû gayret etmelidir ki bunlar ruh-u sultaniye bakan yönüyle canın güç kaynakları sayılırlar. Bunlarla biiznillah güç kazanan mümin, alâyı illiyyinlere namzet bir Hak dostu ünvanını kazanıp can içinde cana sahip olur. İşte ölümsüz can da bu olsa gerek.

Manevî gıdası verilmeye ruhu sultani ki, nefsin esaretinde olup adeta bir köşeye hapsedilmiş konumundadır, hiçbir ihtiyacı verilmediğinden zayıf düşmüştür. Bu hal, Hak'tan hakikatten uzak, maneviyatsız, nankör fasıkların durumudur. Onlar nefislerinin her arzusunu yerine getirip nefs-i emareye esir olmuş zavallılardır ki nefis güçlendikçe serkeşleşmiş olup adeta beden ülkesine hükümdar olmuştur. O ulvi ruh, değerli, ulvi gıdalardan mahrum edildiği için adeta ölmeden, yani bu vücudu terk etmeden evvel ölmüş veya mahkûm olmuş durumdadır. Peygamber Efendimiz (s.a.v) mevzu ile alakalı şöyle buyurur:

"Allah'ı zikredenle zikretmeyen, diri ile ölü gibidirler." (Buhârî, Deavât 67)

Başka bir hadis-i şeriflerinde ise "Ölmeden evvel ölünüz" buyurarak nefsin hevası cihetinde bir ölümü dile getirir ki nefsin hevasını öldüren manen diri, canlı olup can içinde bir cana sahip olacaktır. Rabbini anar, ahkâm-ı ilahiyyeye saygılı olup istikamette olur. Resulullah Efendimiz (s.a.v) takva duyarlılığıyla, ihsan şuuruyla kulluk hududunu koruyan ehl-i irfanın manen diri, güçlü olacağına işaret eder. Dileriz Mevlâ'dan, ruhu sultaninin hakkına riayetle can içinde can taşıyanlardan eylesin. Âmin.